

Йоши Ямазаки

Каква е тенденцията в японската архитектура? - Архитектура без „архитектура“

— Преди време посетих архитектурен форум в София. Не бях ходил на такъв скоро. Темата беше „Без пари“ и популярни български архитекти на средна възраст изразяваха позицията си. Десетина презентатори представяха на публиката, състояща се предимно от млади архитекти и студенти, финансовите проблеми на архитектурата, с които са се сблъскали в личния си професионален опит. Тъй като не можах да присъствам на всички презентации, нямам ясно мнение за събитието, но усещах, че нещо ми липсваше. Усещане, което много пъти съм изпитвал, лично наблюдавайки архитектурната ситуация в България в продължение на двайсет години. Все пак забелязах, че както и у презентаторите, така и у публиката имаше воля за подобрение. Мислите за подобрение обаче се изразяваха във внасянето на идеи от чужбина, а не в генерирането на свои собствени, които да резонират с характерния български начин на живот. Може би заради това предложенията на архитектите за решение на повдигнатите въпроси ми се привиждаха като повърхностни копией-стове на архитектура, с която често се срещам в интернет или списанията за дизайн.

_ House in White, Токио, 1966, Казуо Шинохара

_ Silver Hut, Токио, 1984, Тоёо Имо

Аз учих архитектурен дизайн в Япония през 80-те. Там да имаш идея, която никога, дори и преподавателят, не може да си въобрази, беше оценявано най-високо. Дори имаше ситуации, в които неспазването на условията на задачите беше разрешено, ако самите те пречека на основната идея. Преподавателите никога не ни преподаваха методи в архитектурата, нито ни казваха „Ето така се прави красива архитектура“. Те винаги ни даваха задачи, с които да изразяваме свободата си, без да сме зависими от ready-made представи. Архитектът Тоёо Имо гостуваеше често в университета, за да ни преподава. Той казваше, че градският живот отсега нататък ще наподобява все повече този на номадите – свободно ще се местим да живеем където поискаме. Вдъхновен от тази мисъл, веднъж той ни даде задачата „Юрта за градския живот“. Студентите, неразбиращи все още кой знае колко от архитектура, се стреснаха. Задаваха си въпроси като „къща без кухня?!“, „къща като греха?!“, „и семейство ли няма?“. Затрудненията идваха от това, че задачата тотално премахваше съществуващите ни представи за света и живота. (Според мен думите на Имо в момента са се превърнали в реалност.) Гръбнах да удивим преподавател, който удиви самите нас със задачата си. Беше ни too much. По време на обучението ни набиha в главата това, че налагането на антитеза към миналото е искрата за създаването на дизайн, както е бил модернизмът за времето си. Програмиран с това мислене, не мога да видя архитектурната ситуация в България друга освен отегчителна.

Често казвам, че 99% от архитектурата в Япония е направена без архитект, само 1% – със. Да поясня, виждам само 1% от тамошната архитектура като вид изкуство. Почти всичко, което се представя в медиите като японска архитектура, са представители от този 1%. И в чужбина като се каже „японска съвременна архитектура“, се има предвид именно този процент. Гореспоменатата концепция на образованието, което аз получих, също ни кара да разглеждаме архитектурата като вид изкуство. А и без тази педагогика може да се направи архитектура с високо качество от материалистична гледна точка. Даже понякога художествеността се вижда като ненужна от японското общество и дори се превръща в лека форма на социална стигма. Иначе казано, повечето японци не разбират художествените качества. Поради това темата е деликатна и има доста конфликтни мнения. Не случайно самите архитекти избягват да говорят за нея.

Тогава какво точно означава „архитектура като вид изкуство“? Аз мисля, че това е архитектура, която предизвиква у човек поне за миг чувството на абсолютно освобождение. Това е архитектура за свободата. Разбира се, човек не може да достигне абсолютна свобода, докато е жив, не се знае дори дали може да я достигне и след смъртта. Дори и да съществува такава, смятам, че тя е съпътствана с непоносима самота. Обаче ние копнеем за свобода, мислим, че тя ще ни направи щастливи, и полагаме всички усилия да я усетим поне за момент. И това, което ни дава да почувстваме божествения момент тук, е изкуството. Това е една от същностите на изкуството. Архитектура има две страни – инженерна и художествена. Постигането на баланса на двете е

_ Paper church (Хартуената църква), Кобе, 1995-2005 (разглобена), Шигеро Бан

_ Shibaura house, Токио, 2013, Казуёо Седжима Бан

жизненоважно. След Втората световна война, по време на гигантското икономическо развитие на Япония се поставя в основите само функционалното и удобното, сиреч инженерното. Това, което има само естетическа стойност, е смятано за ненужно и отхвърляно. Тогава балансът се разрушава. Дори и в архитектурното общество през индустриалния бум на 60-те доминираше идеята на рационалния функционализъм. Същевременно малко по малко архитектите осъзнават и ценността на работата си като художници. Казуо Шинохара казва: „Домът трябва да е красив. Архитектът е артист, който твори пространството за живеене“. Мисълта на Шинохара повлиява много развитието на художествената страна на японската архитектура. Арата Исозаки, носител на награда Прицкер, точно по това време създава своето Ателие Исозаки, наречайки нарочно студиото си „ателие“, а не „бюро“, за да подчертае, че работата на архитекта е художествена.

От тогава 60 години архитектурата в Япония е харесвана по цял свят и с времето тя става все по-популярна. Радвам се и аз на този факт, бидейки японец, живеец в чужбина. Изненадващо е, че нещата от една островна държава в Далечния изток са оценявани от европейските представи за архитектура. Дали е защото Япония модифицира по свой уникален начин модернизма, който се разпространява по цял свят в началото на ХХ век, дали защото Европа не знае накъде повече да се развива, мога само да предполагам.

Много неща са се променили за 60 години. Животът на японца, пейзажът на градовете, както и техниките и материалите в архитектурата се променят, методите на чертане също. Обаче мисля, че все още налагането на антитеза на днешната ситуация е искрата за създаването на дизайн. Тогава каква е ситуацията днес?

Днес съществува тенденцията архитектите да се лишават от архитектура. Да правят архитектура без „архитектура“. На архитектите им омръзва от съществуващите представи за дизайн на „архитектура“. Усещат липса на свобода.

Това течение не се появява изневиделица, усещам присъствието му още през 60-те, когато Кионори Кикутаке основава движението на архитектурния метаболизъм, когато Арата Исозаки прави проекта „Eternal return (вечното завръщане) на руините“, когато по-нататък Тойо Ито проекти-

_ Kanagawa Institute of Technology workshop, Ацуги, 2009, Джуния Ишигами

_ Port of Kinmen passenger service center, Тайван, 2014, Джуния Ишигами

_ Silver Hut, Омишима, 2011, Тойо Ито

ра временна къща, която сякаш ще бъде отнесена от вятъра всеки момент, когато Шигеру Бан създава архитектура от хартия или когато Казуёо Седжима свежда до минимум границата между вън и вътре.

Обаче има нещо различно в днешните 30-40-годишни млади архитекти. Въпреки че е невъзможно, струва ми се, че в техните идеи е заложен свят без „архитектура“. Централната ос на тяхното мислене е премахването на материалното присъствие на „архитектура“ и опитът да се създадат нови взаимоотношения между хората в обществото или да се подчертаят незабелязаните досега характеристики на мястото и неговата история. Тези мисли ги виждам в проекта за пристанищен терминал като планина на Джуния Ишигами или този за университетска зала без стени, с тънки колони, подобни на капки дъжд, или в историческия музей в Естония по проект на Цуйюши Тане, който подчертава останки от болезнените моменти в историята.

Това, което се случва, сякаш дори надминава думите на Шинохара за „красива“ архитектура. Може да се каже, че то е продължението на възникналото през 90-те течение на минимализма, но интригуващото е, че основите на минимализма са поставени от самия Шинохара. Аз съм едно поколение назад от новите архитекти, но симпатизирам на това, което те искат да представят. Архитектурата задушава. Спомням си, че Кензо Танге казва още през 80-те: „Няма изход от постмодернизма“.

Това мислене според мен се засилва особено след земетресението през 2011 г. В Япония – множество разрушени от цунамито градове и села, ядрената авария във Фукушима. Сега до голяма степен градовете и селата са възстановени, но все още не е взето решение за атомната електроцентра. Тойо Ито след трагедията драстично променя философията си към архитектурата – от града към селото. С каузата да създаде едно „красиво“ село той мести работното си място на малък остров. Обяснява решението си с думите: „Замислих се за кого съществува архитектурата“.

И аз в момента пиша това есе в полите на Балкана, в село Дълбок дол, на къшката на моята къща. Не е нещо съзнателно, но може би и аз съм повлиян от духа на времето в Япония.

Йоши Ямазак е роден в Токио, дипломира се като архитект и защитава аспирантура в токийския университет Васеда, асистент е на проф. Нобуо Хозуми. Работи в Московския архитектурен институт, проучва руския авангард и постсоциалистическата архитектура. Част е от студиото Archi-relag. Преподава в Токийското училище за изкуства и университета Васеда. Преди около 20 години основава Yamazaki + Ivanova architects в партньорство с Надя Иванова. Толкова време е и част от архитектурната реалност в България. Преди няколко години Wgavacasa показва неговия архитектурен експеримент в Балкана, възстановяването на стогодишната глинена къща в Дълбок дол. Експериментът още продължава, може би защото с него Йоши изживява мита за сътворението и свободата.